קכז: מפנין פרק שמונה עשר שבת

הני נמי (בגמילות חסדים שייכי ל"א הני) בהני שייכי ת"ר הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות ומעשה באדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעה"ב אחד בדרום שלש שנים ערב יוה"כ אמר לו תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני אמר לו אין לי מעות אמר לו תן לי פירות אמר לו אין לי תן לי קרקע אין לי תן לי בהמה אין לי תן לי כרים וכסתות אין לי הפשיל כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש לאחר הרגל נטל בעה"ב שכרו בידו ועמו משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו אמר לו בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני אמרתי שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך ולקחת בהן ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה במה חשדתני אמרתי שמא מושכרת ביד אחרים בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע במה חשדתני אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים (א) היא ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות במה חשדתני אמרתי שמא אינן מעושרות ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות במה חשדתני אמרתי שמא הקדיש כל נכסיו לשמים א"ל העבודה כך היה הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חבירי בדרום התירו לי כל נדרי ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידין אותך לזכות ת"ר מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה אחת בת ישראל ולמלון השכיבה תחת מרגלותיו למחר ירד וטבל ושנה לתלמידיו ואמר (להן) בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי במה חשדתוני אמרנו שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני אמרנו שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי אמר להם העבודה כך היה ואתם כשם שדנתוני לכף זכות המקום ידין אתכם לכף זכות תנו רבנן פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מטרוניתא אחת שכל גדולי רומי מצויין אצלה אמרו מי ילך אמר להם ר' יהושע אני אלך הלך רבי יהושע ותלמידיו כיון שהגיע לפתח ביתה חלץ תפיליו ברחוק ארבע אמות ונכנס ונעל הדלת בפניהן אחר שיצא ירד וטבל ושנה לתלמידיו ואמר (להן) בשעה שחלצתי תפילין במה חשדתוני אמרנו כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה בשעה שנעלתי במה חשדתוני אמרנו שמא דבר מלכות יש בינו לבינה בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני אמרנו שמא ניתזה צינורא מפיה על בגדיו של רבי אמר להם העבודה כך היה ואתם כשם שדנתוני לזכות המקום ידין אתכם לזכות: **מפנין** תרומה טהורה וכו': פשיטא לא צריכא דמנחה ביד ישראל מהו דתימא כיון דלא חזיא ליה אסור קמ"ל כיון דחזיא לכהן שפיר דמי: **ודמאי** (וכו'): דמאי הא לא חזי ליה כיון דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוה עני וחזיא ליה השתא נמי חזי ליה דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא ב"ש אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי וב"ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי: **ומעשר** ראשון שניטלה תרומתו וכו': פשיטא לא צריכא שהקדימו בשבולים ונטלה הימנו תרומת מעשר ולא נטלה הימנו תרומה גדולה וכי הא דא"ר אבהו אר"ל מעשר ראשון שהקדימו בשבולין פטור מתרומה גדולה שנא' והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר א"ל רב פפא לאביי א"ה אפי' הקדימו בכרי נמי ליפטר א"ל עליך אמר קרא מכל מתנותיכם תרימו וגו' ומה ראית האי אידגן והאי לא אידגן: **ומעשר** שני וכו': פשיטא לא צריכא שנתן את הקרן ולא נתן את החומש הא קמ"ל דאין חומש מעכב: **והתורמס** היבש כו': דווקא יבש אבל לח לא מ"ט כיון דמריר לא אכלה:

אבל

ה"ג **הני נמי כהני שייכי.** הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים דכתיב (משלי יא) גומל נפשו איש חסד השכמת בית המדרש וגידול בנים לתלמוד תורה היינו תלמוד תורה דן את חבירו לכף זכות בכלל הבאת שלום דמתוך שהוא מכריעו לזכות ואמר לא חטא לי בזאת אנוס היה או לטובה נתכוון יש שלום ביניהן ורבי יוחנן לפרש לך אתא דבכלל ג' דמתניתין איתנהו להנך ו' ואיכא נמי לכבוד אב ואם ורבי יוחנן לא פליג עליה: **בפחי נפש.** בדאבון נפש: **מוחכרת.** שנותנה לחברו בכך וכך כורין לשנה: * כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד או רבי יהודה בן בבא או רבי יהודה ברבי אלעאי: **ריבה.** נערה: **שאינו בדוק לרבי.** שאינו מכיר במדותיו לסמוך עליו והניחה אצלנו: **מטרוניתא.** נכרית: **דבר מלכות.** וצריך להעלימו: **צינורא.** רוק. וגזרו (לעיל יז:) על הנכרים שיהיו זבים לכל דבריהם: **מאכילין לעניים דמאי.** לא אסרוהו עליהם מפני שצריכים לחזור על פתח ע"ה וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין: **אכסניא.** (ב) חיל של מלך ישראל ומטילו על בני העיר לפרנסן: **שניטלה תרומתו.** קס"ד תרומת מעשר שהלוי נותן לכהן וכ"ש תרומה גדולה שיש על ישראל להפריש והפרישו קודם שנתן המעשר ללוי: **שהקדימו בשבולין.** לתרומה. ישראל היה לו להפריש תרומה גדולה תחילה דכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר מלאתך אלו בכורים מכאן שהמקדים תרומה לבכורים לוקה ודמעך זו תרומה שאם הקדים מעשר לתרומה לוקה והנ"מ משנתמרח בכרי לוקה אם הקדים מעשר לתרומה אבל הקדים למעשר קודם לתרומה בשבלים אינו לוקה: **והרמותם ממנו.** בלוים כתיב גבי תרומת מעשר: **מכל מתנותיכם וגו'.** נמי בלוים כתיב גבי תרומת מעשר וקאמר את כל תרומת ה' כל משמע כל צד תרומה שבו: **האי.** דנתמרח: **אידגן.** וחלה עליו חובת תרומה כדכתיב (דברים יח) ראשית דגנך הלכך כי שקלה לוי בעי אהדורי לכהן תרי ממאה שבו ברישא והדר אחד מעשרה: **דמריר.** שהוא מר:

שלא

כיון דחזיא לכהן שפיר דמי. אע"ג דאמר בשילהי כירה (לעיל דף מז.) דבגדי עניים לעשירים לא הכא לכ"ע חזיא אלא איסורא הוא דרביע עליה אבל התם לא חזו מחמת גריעותא ומהאי טעמא נמי לא אמרינן התם טעמא דבסמוך דאי בעי מפקר לנכסיה והא דאמר בפרק כל הכלים (לעיל ד' קכה.) שירי פרוזמיות שאין בהן ג' על ג' אין מטלטלין אותן משמע הא יש בהן שלש על שלש מטלטלים היינו לעניים א"כ אפילו לעשירים בבית עניים: **דאי** בעי מפקר לנכסיה. הוה מצי למימר כדלעיל כיון דחזי אלא כיון דמשכח טעמא דאפי' לדידיה מצי חזי אמר ובפרק כל שעה (פסחים דף לה:) ובפרק שלשה שאכלו (ברכות ד' מז.) איצטריך להאי טעמא: **האי** אידגן. מדנקט אידגן משמע אפי' לא ראה פני הבית תימה אכתי אפילו הקדימו בכרי נמי לא לחייב אלא באידגן וראה פני הבית וי"ל דאי לא כתב והרמותם ה"א דכולם חייבין אפילו לא אידגן השתא דכתי' קרא מוקמי ליה במתמרח דהיינו לא אידגן שאפילו ראה פני הבית לא היה חייב א"נ י"ל הא דנקט אידגן היינו ככל דינו שראה פני הבית אלא דמילתא דפסיקא נקט דאיכא למאן דאמר בבא מציעא (ד' פח:) דלא בעינן ראיית פני הבית אלא בזיתים וענבים דלאו בני גורן ניהו: **הא** קמ"ל דאין חומש מעכב. ואף על גב דמבעיא לן בפרק הזהב (שם דף נג.) אי מעכב אי לא ולא פשיט מהכא משום דהוה מצי למידחי דאגב אחרינא תנייה:

אבל

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פכ"ה מהלכות שבת הלכה כ:

יא ב שם הלכה יט:

יב ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא:

יג ד מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה יג טור י"ד סימן של"א:

יד ה מיי' פכ"ה מהל' שבת הלכה יט:

◆

רב נסים גאון

שנ"א צינורא ניתזה מפיה על רבי. פי' צינורא שיתזו מפי האדם כשהוא מדבר לכ"טרוניות והיא נכרית ונגע בו מרוקה הוצרך לטבול, כי רוקן של נכרים גזרו עליו חכמים טומאה. ועיקר זה הוא מה"ש אמר הקב"ה בענין הזב (ויקרא טו) וכי ירוק הזב בטהור, יכול אפילו רקק ולא נגע יהא טמא ת"ל בטהור. ובתוספתא זבין בפרק חמישי אמרו ורידו וכיחו ומימי האף שלו הרי הן כרוקו. דמעת עינו ודם מגפתו וחלב האשה מטמאין טומאת משקה, זובו ורוקו ומימי רגליו מטמאים טומאה חמורה. וזאת התורה מיוחדת בישראל בלבד אבל לא בגוים, והחכמים הם שגזרו עליהם שיהו כזבין לכל דבריהם, ותמצא כיוצא בזה במס' נדה בפרק בנות כותים (דף לד) כשאמרו בית שמאי דם הנכרית טהור, הקשה להם מזו דברייתא. ולא חלקו בית שמאי אלא בדמה בלבד אבל רוקה אין מי שחולק בו כי ד"א טמא ושורפין עליו את התרומה, וכבר פירשו טעמם של בית שמאי שטיהרו דמה (וטיהרו) [וטמאו] רוקה ומימי רגליה, דשכיחי גזרו בהו רבנן דמה דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. ובית הלל הכל אצלם טמא. ושם במסכת שקלים (פ"ח מ"א) שנינו כל הרוקין הנמצאים בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון, וגרסי בתלמוד בני מערבא ר' אבון בשם ר' יהושע קצרין של גוים היה שם. ובמשנת טהרות בפרק ה' (משנה ח) שנינו שוטה אחד בעיר או נכרית או כותית כל הרוקין שבעיר טמאין, וקודם לכן בפרק ד' אמרו על ו' ספיקות שורפין את התרומה אחד מהן ספק רוקין. כבר נתבאר לך עכשיו ונתקיים מכל מה שהקדמנו כי רוק הנכרים טמא וכי גזירה דרבנן היא, ובפרק יציאות השבת (דף כ"ו) אמרו ספיקות באושא גזור עליהן, ולפיכך הוצרך ר' יהושע בן חנניא טבילה. ותמצא במס' יומא בפרק הוציאו לו את הכף (דף מז) אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית שיצא ודבר עם ערבי אחד בשוק וניתזה צינורא מפיו על בגדו, ונכנס ישבאב אחיו ושימש תחתיו, ובחומר בקודש (חגיגה דף כב) תמצא גזירת צינורא דעם הארץ. וזה בענין הקודש. מפנין תרומה טהורה ודמאי. כבר פירשנו דמאי בפרק שלשה שאכלו כאחת, כי הוא הדבר הנדמה דמי מתוקן ומי אינו מתוקן, ובארנו שם עיקר גזירתו.

◆

מוסף רש"י

מאכילים את העניים דמאי. לרוב עמי הארץ מעשרים הם ומותרה דרבנן בעלמא היא (ברכות מז. וכעי"ז עירובין יז:) שספקו"ה בספק טבל וגבי עניים ואכסנאי לא העמידו דבריהם (סוכה לה:). **ואת האכסניא.** חיילות של ישראל המוטלין על בני העיירות לזון להכין עליהם מאריכים ישראלים הן וכרי הן כעניים הואיל ואינן במקומן (פסחים לה: ובעי"ז ברכות ועירובין וסוכה שם). לא צריכא שהקדימו בשבולים. לוי קדם את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודם שנטל כהן תרומה גדולה, והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה תחלה אחד מחמשים, דרחמנא קרייה ראשית, וכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר, נמצאת תרומה גדולה של כהן כהיך המעשר הוא אחד מחמשים שבו, לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו (ברכות מז.). וכי הא דא"ר אבהו. לאשמעינן מתניתין דהכי הוא כדר' אבהו דפטר ליה ללוי מתרומה גדולה שבו (שם). מעשר ראשון שהקדימו ב[illegible] מתרומה גדולה. שהיה לו לכהן ליטול תרומה גדולה תחלה, שהרי קראה ראשית, והלוי אחריו מעשר כמה שמגיע, [illegible] תחלה [illegible] שלא הורמה תרומה גדולה ממעשרו, וישראל לא יתן לכהן אלא אחד מחמשים כמה שמגיע, נמצא כהן מפסיד [illegible] מתרומה גדולה שבמעשר זה (ביצה יג: ובעי"ז עירובין לא: ופסחים לה: ותמורה ה:). שנאמר והרמותם ממנו תרומת ה' [illegible] היא התרומה, מעשר מן המעשר (ביצה יג:). אי הכי אפילו הקדימו. לתרומה, בכרי. משנתמרח, נמי ליפטר. [illegible] עליך אמר קרא. שלא תאמר כן (שם). מכל מתנותיכם תרימו. בפרשת לויים כתיב ולא הלוים מדבר, וכתיב בההיא קרא [illegible] ה'. כל צד תרומה שבו חייבים להפריש (ברכות מז.) אפילו תרומה גדולה (עירובין לא: ופסחים לה:) שאם הקדים לוי את הכהן [illegible] מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי, צריך להפריש הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה, [illegible] תרומת מעשר (במדבר יח כט). ומה ראית. לאוקמה קרא לחיוב בהקדימו בכרי וקרא לפטור בהקדימו בשבלים (עירובין [illegible]) [illegible]

מסורת הש"ס

א) פ"א ל"ג, ב) [כרי"ף ורמב"ם ליתא ערב הרגל], ג) לקמן דל"ג פ"ח ועי"ש, ד) [נ"ל להם], ה) [נ"ל להם], ו) ברכות מז. וש"נ, ז) ברכות מז. דמאי פ"ג מ"א עירובין יז: לא. פסחים לה: סוכה לה:, ח) ברכות שם עירובין לא: פסחים לה: ביצה יג:, ט) תמורה ה:, י) כאן חסר ונפש היינו תפלה דכתי' גבי חנה ואשפוך את נפשי לפני ה' ש"א א' עי' רש"י ברכות ה: ד"ה עוכר נפשו וכן הוכא כרים פאה פ"א מ"א, כ) [ב"ק קג:], ל) לפרנסן יהיין לעניים כיון שאינם בבתיהם כל"ל, מ) [עי' מכילתא משפטים פי"ט], נ) [במדבר יח], ס) [ועי' תוספות עירובין לא. ד"ה דמאי ותוס' סוכה לה: ד"ה לאו כו'],

◆

תורה אור השלם

1 וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו

2 מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת יְיָ מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: במדבר יח כט

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרתי שמא מוחכרת ביד אחרים וכשמא כצ"ל ותיבת היא נמחק: (ב) רש"י ד"ה אכסניא חיל של מלך ישראל. כ"ב כך פירש"י בפרק כל מערבין דף לא וכן בפרק כל שעה דף לה אבל התוספות כפי' ב' שאלמא פי' עוד פי' אחר חיל של נכרים כו' ועיי"ש דף מו:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כל היכא דאמרינן מעשה וכו'. עיין דבר נחמד בזה [illegible] התורה דף טו ע"ב:

◆

רבינו חננאל

מפנין תרומה טהורה אע"פ שהיא בביתו של ישראל. הואיל וראויה לכהן היום מטלטלין אותה ושפיר דמי. וכן דמאי. והדמאי כיון דאילו הפקיר כל נכסיו ויהיה עני מותר לאוכלו, אע"פ שעכשיו לא הפקיר נכסיו מותר לטלטלו. והוא הלוקח תבואה מעם הארץ שאינו יודע אם הוציא מעשר ממנה אם לאו, כי התרומה לא נחשדו עמי הארץ עליה, ודאי היו מפרישין אחד מחמשים והוא בבינונית ונותנו לכהן. אבל המעשר היו הרבה עמי הארץ שלא היו מפרישין אותו ונותנין ללוי. וחייבו חכמים הקונה מעם הארץ שאינו יודע אם הוציא מעשר ממנה אם לאו, להפריש מזו התבואה חלק אחד ממאה שהיא תרומת מעשר, שהאוכל תרומת [מעשר] כאוכל תרומה, והוא עון מיתה. וזה פירושו, ישראל שיש לו מאה סאין תבואה, חייב לתת לכהן ב' סאין מהן, והיא נקראת תרומה גדולה, וחייב לתת עשרה מהן פחות מעט והוא נקרא מעשר ראשון, וחייב הלוי לתת מן העשרה סאין שנתן לו ישראל סאה אחת לכהן, והוא שאמר הכתוב והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר. נמצא[ת] הסאה שביד הכהן שהיא תרומת מעשר שנתן לו הלוי, אחד ממאה מן התבואה שביד ישראל. וכיון שראו שעמי הארץ לא היו מפרישין מעשר (לכהן) [ונותנין ללוי], חייב הקונה לתת אחד ממאה לכהן שיעור תרומת מעשר) שחייב בו מיתה. אבל המעשר שהוא בלאו לא חייבוהו מספק, וזה מפורש בגמרא יומא בפ"ק דף ט ע"א ובסוף סוטה במשנת דיוחנן כהן גדול העביר הודיית המעשר ובגמ' שם. ודמאי זה כיון שהוא ספק מעשר ספק אינו מעשר התירוהו מפני חיי נפש לאכסניים ולעניים כפירושו. וזה שאמר ריש לקיש מעשר [illegible]